

Het Groene Woud

Uitvoeringsprogramma 2023-2026

...Landschap Het Groene Woud

Voorwoord

In 2023 start voor Stichting Landschap Het Groene Woud weer een nieuwe fase. Maatschappelijke omstandigheden en overheidsbeleid zijn sterk in beweging en daar spelen we met dit programma op in. We geven hierin onze prioriteiten voor de komende jaren aan, met meer zekerheid in het beginstadium en minder zekerheid in de latere jaren.

Een belangrijke activiteit wordt de verwachte uitvoering van het Leader-programma. Leader is een onderdeel van het Europese Gemeenschappelijk landbouwbeleid en wordt via de Provincie Noord-Brabant financieel ondersteund. Wij gaan die ondersteuning aanvragen. Hiervoor hebben we in de eerste maanden van 2023 een Leader-programma opgesteld. Bij goedkeuring van de aanvraag starten we naar verwachting in november van 2023 met de uitvoering ervan.

Maar er zijn ook andere activiteiten die we de komende jaren gaan ondernemen, allemaal gericht op natuur, landschap en cultuurhistorie. U leest ze in dit uitvoeringsprogramma 2023 – 2026. We houden het hierbij helder, kort en bondig. Omdat de maatschappelijke situatie en de beleidscontext er tegelijkertijd wel toe doen, namen we een beschrijving daarvan op in ons Leader-programma. En ook een beeld van het landschap is voorhanden, tot in detail geschetst en beschreven in de onlangs verschenen landschapsbiografie 'Het stroomgebied van de Dommel'.

Jeroen Naaijens
Voorzitter Stichting Landschap Het Groene Woud

Doelstelling en organisatie Stichting Landschap Het Groene Woud

‘Het Groene Woud zet alles op alles om de natuur, het landschap en de cultuurhistorie van het gebied te behouden, te versterken en door te geven aan de volgende generatie.’ Hiermee begon ons uitvoeringsprogramma uit 2017 en daar houden we ons nog steeds aan.

Er zijn in Noord-Brabant veel partijen en personen die zich inzetten voor natuur, landschap en erfgoed. De specifieke rol voor Het Groene Woud is stimuleren van privaat-publieke samenwerking, gericht op de daadwerkelijke uitvoering, dus op het zichtbare, fysieke resultaat buiten. Daartoe leggen we verbindingen, delen we kennis, menskracht en geld. Zo ondersteunen wij initiatieven, hebben we oog voor de landschappelijke en de ecologische relaties en voor betrokkenheid van gebruikers. We werken daarom op lokaal niveau binnen een regionale context.

De drie hoofdtaken zijn:

1. gebiedsontwikkeling door het stimuleren van samenwerking op lokaal niveau (zoals de vorming van ‘deel-landschappen’);
2. het beheer van het Landschapsfonds;
3. het beheer van het Deltaplanfonds.

Bij honorering van de Leader-aanvraag komt daar het penvoerderschap voor dit programma bij.

Organisatie

Na de fusie in 2021 van de twee stichtingen hebben we het Programma Penwortel voor 2021 – 2023 vastgesteld. Ook pasten we de organisatie aan, met een kleinere agenda en een kleiner gebied. De bestuurlijke partners van Het Groene Woud zijn in 2023:

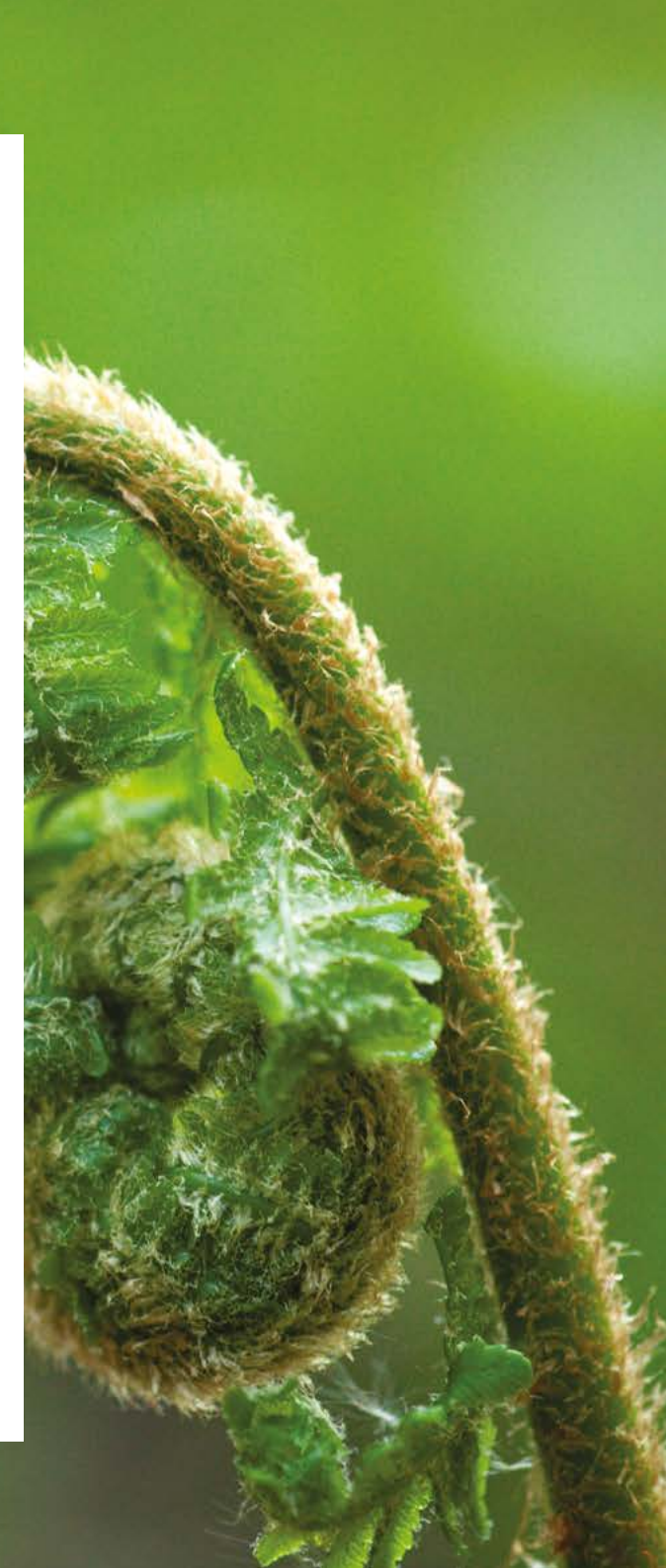
- Gemeente Best
- Gemeente Meierijstad
- Gemeente Oirschot
- Gemeente Oisterwijk
- Gemeente Sint-Michiëlsgestel
- Gemeente Boxtel
- Waterschap De Dommel
- Stichting Zet
- Brabants Landschap

Met de omliggende gemeenten en Waterschap Aa en Maas is afgesproken dat we op projectbasis met elkaar zullen samenwerken.

Bestuur

Het bestuur van Stichting Landschap Het Groene Woud bestaat uit:

Jeroen Naaijkens	voorzitter
Ger van den Oetelaar	vicevoorzitter
Michel van Rooij	penningmeester
James van Leuven	secretaris
Henk Klösters	
Desiré van Laarhoven	
Stan Kerkhofs	
Twan Tiebosch	
Arjen Simons	
Johan van Cuyck	ambtelijk secretaris
Geert-Jan van Schijndel	adviseur financiën

Activiteit 1:
*Vergroten aantal vrienden en
bedrijfspartners en activeren
van het netwerk.*

Vrienden van Het Groene Woud

Binnen Stichting Landschap Het Groene Woud hebben we ook het Landschapsfonds. Met dit fonds ondersteunen we projecten financieel. Het fonds wordt onder meer gevuld met bijdragen van de 'Vrienden van Het Groene Woud': particulieren, bedrijven, verenigingen en stichtingen die de natuur en het landschap in Het Groene Woud een warm hart toedragen. Voor particulieren, verenigingen en stichtingen is de bijdrage € 50 per jaar; voor bedrijven geldt een vanaf-prijs van € 250 per jaar. In oktober 2022 waren er ruim 200 Vrienden van Het Groene Woud. Onder hen ca. 90 inwoners, 43 bedrijven en 71 vrijwilligersorganisaties.

Bedrijfspartners

Speciale 'vrienden' zijn de bedrijfspartners. Het zijn bedrijven die maatschappelijk en/of landschappelijk verantwoord ondernemen belangrijk vinden. Zij ondersteunen het Landschapsfonds met een jaarlijkse bijdrage van € 300. Daarnaast zetten ze zich – waar mogelijk – in om via de eigen bedrijfsvoering vorm te geven aan versterking van Het Groene Woud. Er zijn nu 8 bedrijfspartners van Het Groene Woud.

Netwerk

Wij zijn ervan overtuigd dat een nauwere samenwerking tussen de groene organisaties meer mensen kan activeren daadwerkelijk wat aan de verbetering van hun eigen omgeving te doen. We zullen hier in het platform van Van Gogh NP aandacht voor vragen en er zelf in eigen huis aan werken.

Van Gogh Nationaal Park

Het idee voor een Van Gogh Nationaal Park (Van Gogh NP) is in 2016 ontstaan binnen Het Groene Woud. Van Gogh NP is nu een brede beweging waarin Brabantse overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven zich inzetten voor de versterking van natuur, landschap en biodiversiteit, gekoppeld aan de maatschappelijke vraagstukken van deze tijd. Het bodem- en watersysteem van het Brabantse bekenlandschap van de Mark en de Dommel is geaccepteerd als de drager voor de ruimtelijke ontwikkelingen in Van Gogh NP. Vier ontwikkellijnen staan daarin centraal:

1. Natuur, landschap en erfgoed als kans;
2. Perspectief voor boeren en duurzame (voedsel) productie;
3. Natuur en landschap tot in het hart van de steden en dorpen;
4. Ontwikkeling van natuurbeleving en duurzaam (cultuur)toerisme.

Het Groene Woud levert vooral een bijdrage aan de eerste en derde lijn.

Van Gogh NP en Het Groene Woud versterken elkaar. Van Gogh NP is voor ons de deur naar het rijksbeleid. Zo kunnen nationale middelen worden verworven voor regionale projecten zoals:

- Versailles van het Noorden
- Groen-Blauwe dooradering
- De Van Gogh Academie
- De biodiversiteitsmonitor
- Agroforestry
- Brabants Bodem

We zijn als Het Groene Woud niet alleen betrokken bij deze projecten. We zijn voor Van Gogh NP ook dé groene initiatiefnemer, dé ‘verbinder’ met de haarvaten van de samenleving en hét uitvoeringsgerichte samenwerkingsverband.

Activiteit 2:

Bijdragen aan ontwikkeling van Van Gogh NP in projecten.

Activiteit 3:

Overleg met streeknetwerken Landstad de Baronie en Loonse en Drunense Duinen.

De Dommel en de Dommelvallei

De landschapsbiografie 'Het stroomgebied van de Dommel' is in april 2023 gepresenteerd. Het Groene Woud was verantwoordelijk voor dit project dat financieel werd gedragen door zeven partners. De afronding van de landschapsbiografie is een belangrijke stap bij de realisatie van Van Gogh Nationaal Park. De biografie moet enthousiast gebruikt gaan worden als basis voor onderzoek, beleid en uitvoering. Daarvoor worden verschillende acties ingezet.

Dit vraagt nauwere samenwerking met de Stuurgroep Mozaïek Dommelvallei, een samenwerkingsverband van vrijwillige professionals, Waterschap De Dommel en enkele gemeenten binnen Het Groene Woud. Mozaïek Dommelvallei richt zich op de nieuwe ruimtelijke vraagstukken op het gebied van stad, natuur en productieland waarvoor het watersysteem als nieuw raamwerk kan functioneren.

Activiteit 5:

Het organiseren van ontwerpstudio's over ruimtelijke vraagstukken en het watersysteem samen met de Stuurgroep Mozaïek Dommelvallei.

Activiteit 4:

Stimuleren van het gebruik van de landschapsbiografie 'Het stroomgebied van de Dommel'.

Het Leader-programma

In augustus 2023 dienen we bij de Provincie Noord-Brabant een aanvraag in voor een Leader-programma waarin de samenhang tussen watersysteem, biodiversiteit en productief landschap de rode draad is. De landschapsbiografie 'Het stroomgebied van de Dommel' biedt daarvoor de basis. We hebben hiervoor partners gevonden op het gebied van natuur-inclusieve landbouw, gezondheid en stedelijke functies.

Leader is een onderdeel van het Europese Gemeenschappelijk landbouwbeleid. De Provincie Noord-Brabant gaat over een periode van vijf jaar drie gebieden ondersteunen met een budget van elk € 2,5 miljoen. Wordt onze aanvraag gehonoreerd, dan zal de nog te vormen Lokale Actie Groep (LAG) verantwoordelijk zijn voor het programma, zowel stimulerend als adviserend. Het Groene Woud voert als penvoerder de operationele activiteiten uit. De raming is om zo in vijf jaar ca. 120 projecten te ondersteunen, variërend van € 2.500 tot € 250.000.

Activiteit 6:
Penvoering Leader-programma.

Het beleid voor het landelijk gebied

De verschillende maatschappelijke crises slaan in volle hevigheid in het landelijk gebied neer. De onzekerheid over de energietransitie, de stikstofreductie, de woningnood en de klimaatverandering maken het onmogelijk te voorzien waar we over vijf jaar staan. De alarmerende ontwikkelingen zijn onderdeel van een grotere, ecologische crisis die zich uit in een achteruit hollende biodiversiteit. Duidelijk is dat er in de landbouw en de waterhuishouding veel zal (moeten) veranderen.

Lokale groepen staan ondertussen op de rem als het gaat om operationele uitvoering. Juist door die onzekerheid. Die doet zich namelijk ook voor op andere gebieden. Denk aan de invoering van de Omgevingswet, de discussie over de landbouw, de spanning op de grondmarkt. Ook de krappe arbeidsmarkt helpt niet mee om zaken van de grond te krijgen: veel gemeenten kampen met personeelstekort en hebben niet meer de deskundigheid in huis om vragen te beantwoorden. Er wordt weliswaar veel gepraat, maar het lijkt steeds moeilijker te worden ook écht iets te doen.

Activiteit 8:

Uitbreiden van het aantal deel-landschappen van 14 naar ca. 35.

Wij zien de volgende mogelijkheden om bij te dragen aan de oplossing:

- Zorgen dat projecten daadwerkelijk worden uitgevoerd;
- Mobiliseren van maatschappelijke energie en deskundigheid;
- Toegankelijk maken van kennis voor actieve burgers;
- Verbindingen leggen tussen disciplines, niveaus, locaties (met een focus op projecten, samenwerken in en met lokale groepen, coalities smeden met andere organisaties, communicatie en publicatie).

We zien in het concept van de 'deel-landschappen' een goede mogelijkheid om in samenwerking tussen verschillende participanten tot realisatie te komen. Met benutting van het Leader-programma willen we het aantal deel-landschappen laten groeien zodat te zijner tijd elke kern een eigen gebied heeft geadopteerd.

Activiteit 7:

Mobiliseren van kennis en deskundigheid in uitvoering op lokaal niveau.

Biodiversiteit

De bijzondere kenmerken van het landschap en de ecologie van Het Groene Woud zijn sterk achteruitgegaan. Daarom willen we onder meer de biodiversiteit versterken. Dat betekent concreet dat we – waar mogelijk – prioriteit geven aan het herstel of de aanleg van nieuwe natuurgebieden. Een goed voorbeeld daarvan is het project bij de Beeksche Waterloop. Dit gebied is via het deel-landschappenproject weer een echte verbindingzone geworden.

Groene verbindingzones en het aanleggen van nieuwe natuur zijn cruciaal bij het herstel van de biodiversiteit. Daarmee geven we tevens invulling aan de realisatie van het Natuurwerk Brabant (NNB) waarin gestreefd wordt naar aaneengesloten natuurgebieden waarin flora en fauna onbeperkt kunnen migreren. Ook het agrarisch landschap dient qua biodiversiteit hersteld te worden. Een snelle start van de Groen-Blauwe Dooradering is dan ook een must; Het Groene Woud neemt hierin het voortouw met initiatieven. We willen hierbij nauw samenwerken met zowel grote partners (Brabants Landschap, Natuurmonumenten, ARK Rewilding Nederland) als de kleinschalige netwerken zoals de natuurwerkgroepen in de regio.

Activiteit 10:
Initiatieven nemen en ondersteunen voor Groen-Blauwe Dooradering.

Activiteit 9:
Initiatieven nemen en ondersteunen voor aanleg nieuwe natuur.

Productief landschap

Het project Brabants Bodem legt een goede basis voor een meer circulaire landbouw. Hierin komen ook landschaps- en natuurwaarden aan bod. De integrale blik op het Brabantse landschap moet leiden tot evenwicht: in het Natuurnetwerk Brabant (NNB) draait het om ontwikkeling van hoogwaardige natuur, in de aanliggende gebieden kan agroforestry een rol spelen. Die levert minder biodiversiteit op dan NNB-natuur maar wel veel meer dan de intensieve teelten.

Een goed voorbeeld van agroforestry is populierenteelt. In het verleden bleek die al waardevol: door het telen van populieren zijn met name de leembossen behouden gebleven. Populierhout werd destijds voor de bouw gebruikt. En ook nu kan het weer als bouw materiaal worden toegepast. Het telen van populieren is kansrijk dankzij het middeleeuwse voorpootrecht dat op veel plaatsen in Het Groene Woud nog aanwezig is. Groot pluspunt van populieren is ook dat ze met hun groei en bloei zorgen voor het typische 'Meerij-landschap'.

Activiteit 12:

Bevorderen van initiatieven voor populierenteelt.

Activiteit 11:

Ondersteunen van activiteiten voor agroforestry.

Klimaatadaptatie

Op veel plaatsen in Het Groene Woud zijn maatregelen voor klimaatadaptatie nodig. Gelukkig zijn ze ook op veel plaatsen mogelijk. Zo zien we veel kansen in het aanpakken van verdroging, enerzijds via kleinschalige HGW-projecten, anderzijds door het ondersteunen van onze grote partners. Bijvoorbeeld bij het realiseren van de natte natuurparels.

Eén van de concrete middelen om klimaatrobuuste landschappen te realiseren, is het gebruiken van autochtoon plantmateriaal, zowel in projecten die binnen het Natuurnetwerk Brabant vallen als in projecten die tot de Groen-Blauwe Dooradering behoren. Het onderzoek naar de watermolenlandschappen levert hiervoor veel materiaal. Het onderzoek van HAS NWO, waarin Het Groene Woud participeert als pilotgebied, levert aanvullende resultaten. Alle data gebruiken we om projecten te ondersteunen of zelf te initiëren.

Activiteit 13:
Projecten adviseren over mogelijkheid voor maatregelen klimaatadaptatie.

Activiteit 14:
Bijdragen aan onderzoek klimaatrobuust landschap.

Erfgoed

De landschapsbiografie 'Het stroomgebied van de Dommel' levert veel informatie over erfgoedlandschappen. Het lijvige boekwerk biedt dankzij uitgebreide beschrijvingen van de unieke landschapskenmerken veel inspiratie voor nieuwe projecten, bijvoorbeeld op het gebied van de deel-landschappen. Ook voor partners en Het Groene Woud zelf biedt de landschapsgeschiedenis veel houvast bij het ontplooiën van nieuwe initiatieven in ons gebied.

Kijkend naar de fysieke landschappen zijn er verrassende bevindingen gedaan. Zo lijken varianten als de hopteelt, riviervisserij of de valkenjacht grotendeels buiten 'ons' gebied te liggen. De biografie bewijst op basis van onderzoek het tegendeel: deze activiteiten horen van oudsher wel degelijk bij Het Groene Woud. Ook de zogenoemde watermolenlandschappen waren nabij de Dommel in Het Groene Woud vroeger goed vertegenwoordigd. Deze opnieuw zichtbaar maken, gebeurt al in Spoordonk en Wolfswinkel bij Son. En er zijn meer locaties voor geschikt.

Het is belangrijk om onze landschapsgeschiedenis niet alleen nu te koesteren, maar deze ook over te dragen aan de volgende generaties. Daar werken we actief aan mee door publicaties te ondersteunen én door via onze partners te investeren in fysieke resultaten in het HGW-landschap. Het stimuleren van populierenteelt (zie ook 'Productief landschap' van dit Uitvoeringsprogramma) is daarvan een goed voorbeeld. Die biedt onder meer de kans heel oude en bijna verdwenen klonen in het landschap terug te brengen zoals de Marilandica-populier.

Activiteit 15:
Zichtbaar maken van meer watermolenlandschappen.

Activiteit 16:
Ondersteunen onderzoek en publicaties op het gebied van erfgoed.

Inpassing infrastructuur

Het Groene Woud kent niet alleen een mooi landschap en interessante natuur. Het is ook doorspekt met grootschalige woon-en werkgebieden en doorsneden door zware infrastructuur. Dit alles neemt in de nabije toekomst verder toe door de ombouw van wegen en de bouw van windmolenparken, zonneweiden en woningen. Wij zien het als onze rol om de effecten daarvan zoveel mogelijk te matigen en te zoeken naar compensatie in de directe omgeving.

Zo willen we participeren in de voorgenomen ombouw van de N65. De reconstructie van deze autoweg gaat niet alleen grote invloed hebben op de directe omgeving maar ook op de verbinding tussen Het Groene Woud en de Loonse en Drunense Duinen.

Op een andere locatie, aan de A58 bij Oirschot, overweegt Rijkswaterstaat de exploitatie van servicestation Kloosters economisch en sociaal te verbinden aan de omliggende agrarische omgeving. Wij zien dat als een mogelijke bijdrage aan een duurzaam landschap en ondersteunen dat onderzoek.

Activiteit 17:

Participeren in de discussie over de ombouw van de N65.

Activiteit 18:

Participeren in het onderzoek in de verduurzaming van servicestation Kloosters aan de A58.

Innovatie

Het Groene Woud heeft altijd vooropgelopen met innovatieve gebiedsontwikkeling, dat zit in ons dna. Bovendien koppelen we innoveren altijd aan 'doen'. Want samen iets bouwen zorgt ook voor sociale binding. Vanuit het perspectief van innovatie kun je de deel-landschappen zien als de fysieke proeftuinen waar projecten worden uitgevoerd en waarde wordt gecreëerd met de gemeenschappen. Het is onze rol om overheden, kennisinstellingen en bedrijven aan elkaar te koppelen. Zo bouwen we een 'lerend netwerk' waarmee we de gemeenschappen in de deel-landschappen helpen zich verder te ontwikkelen. In de wetenschap noemen ze dit een 'living lab'-aanpak.

We beschouwen Het Groene Woud als een living lab: in de deel-landschappen vinden de projecten plaats, daaromheen bewegen zich de co-creators die dienstbaar zijn aan de ontwikkelingen in de deel-landschappen. Het begeleiden van dit living lab is zeer arbeidsintensief. Daarom hebben we een coördinator aangesteld die contact onderhoudt met de trekkers en ze waar mogelijk ondersteunt en stimuleert. Bij de uitvoering van het Leader-programma zal deze activiteit verder versterkt kunnen worden.

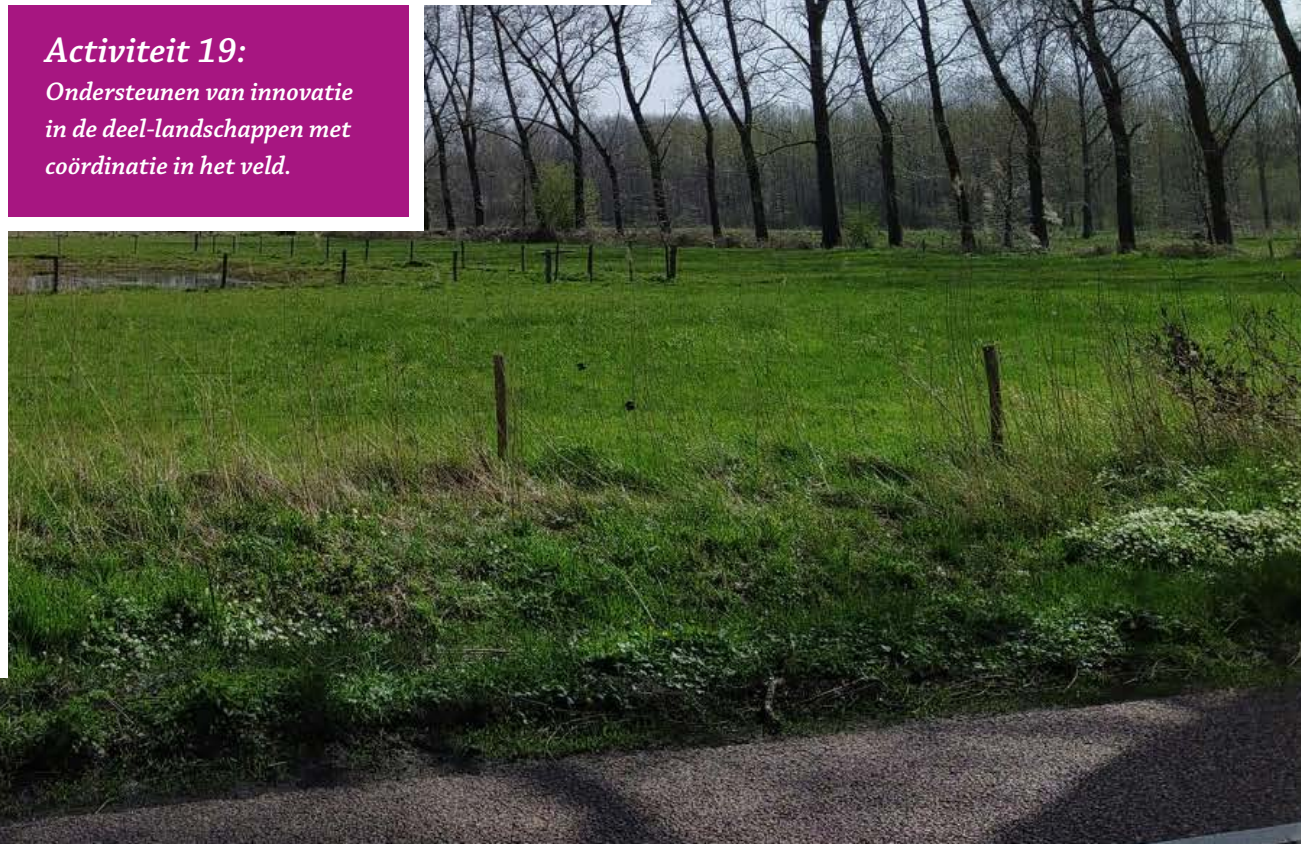
Financiering is altijd een taai probleem in de uitvoering. Om hierin zo min mogelijk drempels tegen te komen, gaan we werken met zogenoemde value cases. We schreven er al over in ons Leader-programma. Werken met value cases betekent dat we van elk deel-landschap in beeld brengen welke waarden er ontwikkeld worden. Het gaat hierbij niet alleen over de financiële waarden maar ook over sociale waarden, biodiversiteit, CO²-opslag et cetera. Het achterliggende idee is dat we niet alleen denken in termen van verdienmodellen, maar ook in beheer- en zorgmodellen. De toepasbaarheid van dit concept werken we verder uit. Uiteraard gaan partners ons helpen om deze value cases professioneel op te stellen.

Activiteit 19:

Ondersteunen van innovatie in de deel-landschappen met coördinatie in het veld.

Activiteit 20:

Uitwerken concept van beheer- en zorgmodel voor deel-landschappen.

Activiteitenoverzicht Uitvoeringsprogramma 2023-2026

- 1 Vergroten aantal vrienden en bedrijfspartners en activeren van het netwerk.
- 2 Bijdragen aan ontwikkeling van Van Gogh NP in projecten.
- 3 Overleg met streeknetwerken Landstad de Baronie en Loonse en Drunense Duinen.
- 4 Stimuleren van het gebruik van de landschapsbiografie 'Het stroomgebied van de Dommel'.
- 5 Het organiseren van ontwerpateliers over ruimtelijke vraagstukken en het watersysteem samen met de Stuurgroep Mozaïek Dommelvallei.
- 6 Penvoering Leader-programma.
- 7 Mobiliseren van kennis en deskundigheid in uitvoering op lokaal niveau.
- 8 Uitbreiden van het aantal deel-landschappen van 14 naar ca. 35.
- 9 Initiatieven nemen en ondersteunen voor aanleg nieuwe natuur.
- 10 Initiatieven nemen en ondersteunen voor Groen-Blauwe Dooradering.
- 11 Ondersteunen van activiteiten voor agroforestry.
- 12 Bevorderen van initiatieven voor populierenteelt.
- 13 Projecten adviseren over mogelijkheid voor maatregelen klimaatadaptatie.
- 14 Bijdragen aan onderzoek klimaatrobuust landschap.
- 15 Zichtbaar maken van meer watermolenlandschappen.
- 16 Ondersteunen onderzoek en publicaties op het gebied van erfgoed.
- 17 Participeren in de discussie over de ombouw van de N65.
- 18 Participeren in het onderzoek in de verduurzaming van servicestation Kloosters aan de A58.
- 19 Ondersteunen in innovatie in de deel-landschappen met coördinatie in het veld.
- 20 Uitwerken concept van beheer- en zorgmodel voor deel-landschappen.

